

مرکز مدیریت حوزه علمیه قم
رساله علمی سطح ۳

موضوع:

نقش هیأت مذهبی در راهبری دینی جوان

استاد راهنما:

حجه الاسلام والمسلمین دکتر سید حسین شرف الدین

استاد مشاور:

حجه الاسلام والمسلمین دکتر کریم خان محمدی

محقق:

سید محمد آقامیری

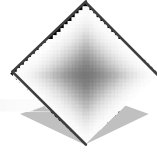
سال تدوین: پاییز ۱۳۹۲

الحمد لله الذي
جعلنا من
الرحمن الرحيم

الحمد لله الرحمن الرحيم

نحمده ونستعينه ونستهديه

تقدیرم به:

خدامان و خدمت گذاران آستان اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام

با تشکر و سپاس از استاد دانشمند، جناب استاد حجه الاسلام والمسلمین دکتر سید حسین شرف الدین که از تجربه های ارزشمند و پر فیض ایشان کمال بهره را برده ام و با امتنان بسیار از مساعدت های بی شائبه ی جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر کریم خان محمدی استاد محترم مشاور که در این رساله علمی حقیر را یاری فرمودند.

همچنین تقدیر و درود فراوان از برادران ارجمند، جناب حجت الاسلام والمسلمین سید حسین مومنی و حجت الاسلام والمسلمین جواد زمانی که این جانب را در شناخت بیشتر از هیأت مذهبی و جریان آن در سراسر کشور یاری نموده اند.

با سپاس بی دریغ خدمت برادر گران مایه ام جناب آقای سید محمد میرهاشمی که لطف بسیاری را در تمامی مراحل تدوین این پایان نامه نسبت به این حقیر مبذول داشته اند.

و با تشکر خالصانه خدمت همه کسانی که به نوعی مرا در به انجام رساندن این مهم یاری نموده اند؛ خصوصاً مسئولین و خادمان هیأت حسین جان تهران و هیأت دو طفلان زینب علیها السلام و هیأت محبین اهل بیت علیهم السلام قم و هیأت رهپویان وصال شیراز که نقش بسزایی در تحقیقات میدانی در این رساله علمی داشته اند.

سید محمد آقامیری

نفسِ شیات

مذہبی در

راہبری دینی

جوان

فهرست مطالب

۱	چکیده
	بخش اول
۳	مقدمه
۴	بیان مسأله
۴	بیان اهمیت و جایگاه موضوع
۴	اهداف و فوائد تحقیق
۵	سئوالات اصلی و فرعی
۵	بیان پیشینه تحقیق
۷	نقاط اشتراک و افتراق این تحقیق با دیگر تحقیقات مشابه
۷	توضیح روش تحقیق
۸	جامعه و نمونه آماری
۱۰	محدودیت‌های تحقیق
۱۲	روش گردآوری داده‌ها در این فصل
۱۷	فصل یکم مفاهیم و کلیات
۱۸	هیأت
۱۸	گفتار اول: هیأت در لغت
۱۹	هیأت در زبان عربی
۱۹	گفتار دوم: هیأت در اصطلاح
۲۲	گفتار سوم: تاریخچه هیأت
۲۲	تاریخچه عزاداری (هیأت) بنا بر معیار اولیّه
۲۲	الف) تاریخچه عزا و گریه و ماتم
۲۲	ب) تاریخچه عزاداری و گریه و ماتم بر امام حسین <small>علیه السلام</small> و اهل بیت <small>علیهم السلام</small> گرامی ایشان
۲۴	عزاداری انبیاء عظام و ائمه طاهرین بر امام حسین <small>علیه السلام</small>
۲۵	تاریخچه هیأت بنا بر تعریف مختار
۲۹	جوان

۲۹	گفتار اول: جوان در لغت
۳۰	گفتار دوم: دیدگاههای نظری در مورد سنین جوانی
۳۰	۱- رویکرد اعتقادی
۳۰	۲- رویکرد جمعیت شناختی
۳۰	۳- رویکرد حقوقی - مدنی
۳۱	۴- رویکرد جامعه شناختی
۳۱	۵- رویکرد روانشناختی
۳۱	۶- رویکرد تلفیقی
۳۲	** بررسی دامنه سنی پیشنهادی (۱۵ تا ۲۴ سال) در تعریف جوان
۳۳	نتیجه گیری
۳۳	هدایت (راهبری)
۳۳	هدایت در لغت
۳۴	هدایت در اصطلاح
۳۵	نتیجه
۳۶	انواع هدایت
۳۶	نتیجه گیری
۳۷	مفهوم دین
۳۷	تعریف دین در لغت
۳۷	تعریف دین در نگاه متکلمین
۳۸	تعاریف دین در قرآن
۳۸	خلاصه فصل یکم
۴۰	فصل دوم: ساختار و کارکرد هیأت
۴۱	ساختار هیأت
۴۱	مقدمه: ضرورت شناخت ساختار هیأت
۴۲	شناخت هیأت های چهارگانه هدف، جهت نمونه آماری و تحقیقات میدانی
۴۲	۱- هیأت حسین جان تهران
۴۴	۲- هیأت رهپویان وصال شیراز

۴۶	۳- هیأت دوظفان حضرت زینب <small>علیها السلام</small>
۴۷	۴. هیأت محبین اهل بیت <small>علیهم السلام</small> قم
۴۹	با توجه به تداوم و پایداری
۵۰	با توجه به مکان برگزاری
۵۱	با توجه به زمان برگزاری
۵۲	با توجه به وضع سازماندهی مخاطبین هیأت
۵۴	با توجه به وسعت و ابعاد
۵۵	با توجه به نقش و عملکرد هیأت
۶۰	کارکردهیأت
۶۰	الف) کارکرد اصلی
۶۰	ب) کارکرد جنبی
۶۰	۱- کارکردهای اجتماعی سیاسی
۶۳	۲- کارکردهای فرهنگی هنری
۶۴	۳- کارکرد دینی و اعتقادی
۶۶	۴- کارکردهای آموزشی - پژوهشی
۶۷	کارکردخاص هیأت
۶۷	(تعامل با جوانان)
۶۷	الف) شیوههای جذب جوانان
۶۷	گفتار یکم: تعامل با جوان با علم به خصوصیات ذاتی این قشر
۷۲	گفتار دوم: تعامل با جوان با علم به راهکارهای ارتباطی در مسیر جذب
۷۷	نکات پایانی این گفتار
۷۸	ب) اولویت‌بندی گروه‌های سنی در تعاملات راهبری
۸۱	نکات تکمیلی
۸۲	جمع‌بندی نهایی در این فصل

بخش دوم

۸۴	فصل سوم: نقش هیأت مذهبی در راهبری فکری و فرهنگی جوانان
۸۵	مقدمه

گفتار اول: ظرفیت‌ها در هیأت برای راهبری فکری و فرهنگی جوان	۸۵
الف) ظرفیت‌های فکری	۸۵
ب) انسان‌سازی با ابزار اعتقادی در هیأت	۸۶
ج) آموزش، احیاء و ترویج احکام و سنت‌های اسلامی	۸۸
د) مقابله با انحرافات دینی با ابزار تجربه و آموزه‌های تاریخی	۸۹
ه) ظرفیت‌های سیاسی، اجتماعی	۹۰
ظرفیت‌ها و پیشنهادهای مربوط	۹۰
گفتار دوم: ایده‌های قدیم(سنتی) و جدید(مدرن) در راهبری فکری و فرهنگی جوان	۹۲
راهکارهای موثر در جهت تعالی فکری و فرهنگی برای جوان و حفظ ابزارهای ضروری در راهبری دینی	۹۳
۱- آشنایی جوان به توبه و بازگشت از گناه و تدارک نقصان دینی و قوی ساختن وجدان مذهبی	۹۳
۲- توجه جوان به تعبد دینی با ابزار مناسکی و عبادی	۹۴
۳- قدرشناسی دینی نسبت به خالق و مخلوق در نعمت‌های الهی	۹۶
۴- آشنایی با مفهوم تسلیم و رضا و توکل جهت آرامش فکری جوان در مشکلات و سختی‌ها	۹۶
۵- آشنایی با مهارت‌ها و ظرافت‌های زندگی دینی و علوم مورد نیاز	۹۸
۶- آشنایی با امر به معروف و نهی از منکر و ایجاد جبهه صیانت از دین	۹۹
مواردی به عنوان پیشنهاد برای احیاء این فریضه الهی	۱۰۰
۷) مشورت با جوان	۱۰۲
فصل چهارم: نقش هیأت مذهبی در راهبری اخلاقی و رفتاری جوانان	۱۰۴
مقدمه	۱۰۵
الف) ظرفیت‌های هیأت مذهبی در راهبری اخلاقی و رفتاری جوان	۱۰۵
۱- ظرفیت‌های تربیتی در راهبری اخلاقی و رفتاری	۱۰۵
۲- ظرفیت‌های عاطفی در راهبری اخلاقی و رفتاری	۱۰۵
۳- ظرفیت‌های اقتصادی در راهبری اخلاقی و رفتاری	۱۰۶
۴- ظرفیت‌های اعتقادی و دینی در پشتیبانی راهبری از اصول اخلاقی رفتاری	۱۰۷
ب) ایده‌های قدیم و جدید در راهبری اخلاقی و رفتاری	۱۰۷
ایده‌های قدیم (در جامعه سنتی)	۱۰۷
الف) ایده‌های فردی در اخلاق و رفتار جوان	۱۰۷

- ۱- اعتمادسازی در برقراری رابطه با جوان ۱۰۷
- ۲- امیدوارسازی جوان به جزای نیکی‌ها در حسن اخلاق و رفتار ۱۰۷
- ۳- آموختن روحیه بهجت و انبساط و خوش‌بینی در رفتارهای روزمره ۱۰۸
- ۴- تقویت روحیه فداکاری ۱۰۸
- ۵- شخصیت‌سازی ۱۰۹
- ۶- تبیین زیبایی‌های زندگی همراه با حسن خلق و رفتار ۱۰۹
- ۷- ارائه راهکارهای فعال و پویا در واکنش‌های اخلاقی و رفتاری جوان ۱۱۰
- ۸- اثرگذاری مفید بر اقتصاد فردی جوان ۱۱۰
- ۹- شناساندن فطری اخلاق نیکو ۱۱۱
- ۱۰- انس با مناسک به صورت فردی ۱۱۱
- ۱۱- تقویت اخلاق‌ها و رفتارهایی که ریشه در دینداری دارد ۱۱۲
- ب) ایده‌های اجتماعی در راهبری اخلاقی و رفتاری ۱۱۲
- ۱- اثرگذاری مفید بر اقتصاد جامعه به عنوان زمینه‌ساز حسن رفتارها و اخلاق‌های جوان ۱۱۲
- ۲- انس با مناسک دینی جمعی ۱۱۳
- ۳- تکرار و تذکر اصول مهم اخلاقی دین ۱۱۴
- ایده‌های جدید (در جامعه مدرن) ۱۱۴
- الف) ایده‌های فردی در راهبری اخلاقی و رفتاری ۱۱۵
- ۱- مبارزه با فردگرایی و خودخواهی در اخلاق و رفتار ۱۱۵
- ۲- نقد داوری شخصی در تشخیص اخلاقیات و ایجاد داوری دین ۱۱۶
- ۳- معرفی خطرات و اثرات تکنولوژی‌های نوین مخرب در اخلاق و رفتار جوان ۱۱۷
- ۴- برگزاری کارگاه‌های معرفت‌افزایی اخلاقی و رفتاری در کنار توجه به علوم روز ۱۱۸
- ۵- همراهی عقلانیت و معنویت در حوزه اخلاق در جامعه مدرن ۱۱۹
- ۶- نگاه متعادل به رفتارها و اخلاق‌های شکل گرفته از روند مدرنیزاسیون (نوگرایی) ۱۲۰
- ایده‌های اجتماعی در راهبری اخلاقی و رفتاری ۱۲۱
- ۱- تبیین حقوق اجتماعی نوین در اخلاق و رفتار ۱۲۱
- ۲- تبیین ضرورت اخلاق و رفتار نیکو در جامعه مدرن ۱۲۲
- ۳- ترویج آزادی‌های دینی موجود در اخلاق و رفتار ۱۲۳

- ۴- ایجاد اردوهای زیارتی و سیاحتی ۱۲۴
- ۵- تشکیل حلقه‌های معرفتی ۱۲۴
- ۶- افزایش شأن اجتماعی افراد در هیأت ۱۲۵
- نتیجه ۱۲۶
- خلاصه فصل چهارم ۱۲۶

بخش سوم

- فصل پنجم: آسیب‌شناسی و ارائه راهکارها ۱۲۸
- آسیب‌شناسی برنامه‌های عموم هیأت مذهبی و پیشنهاد مدل مناسب برای رفع آن ۱۲۹
- مقدمه ۱۲۹
- آسیب‌های موجود در برنامه‌های اجرایی: (آسیب‌هایی که در هیأت مذهبی ایران وجود دارد) ۱۲۹
- الف) آسیب‌های شیوه‌های جذب جوان در هیأت ۱۲۹
- ۱- نام‌گذاری ضعیف و یا نامطلوب در اسماء هیأت ۱۲۹
- ۲- اعطای پایگاه اجتماعی نابه‌جا به جوان و ایجاد روابط عاطفی بدون قاعده منجر به ازهم گسستگی فکری با خانواده ۱۳۰
- ۳- بی‌توجهی به جاذبه‌های متناسب با روحیه جوان ۱۳۲
- ب) آسیب‌ها در کیفیت حضور جوان در هیأت به لحاظ زمانی و مکانی ۱۳۶
- ۱- عدم توجه به مکان مناسب برای مراسم هیأت ۱۳۶
- ۲- عدم اطلاع‌رسانی صحیح ۱۳۷
- ۳- عدم انتخاب زمان مناسب برای برگزاری جلسات هیأت ۱۳۷
- ۴- اشتغال به مسائلی حاشیه‌ای هیأت ۱۳۸
- ۵- سرگرمی با وسائل ارتباطی ۱۳۹
- ۶- اجرای برنامه‌ها طولانی مدت در هیأت و بروز خستگی و انزجار در جوان ۱۴۰
- ۷- عدم ارتباط‌گیری مناسب با مخاطبین جوان نوپا ۱۴۱
- ج) آسیب‌های موجود در مراسم‌ها و یا برنامه‌های متفرقه ۱۴۲
- ۱- عدم تکریم مخاطبین در سراسر برنامه‌های اجرایی ۱۴۲
- ۲- عدم توجه جوانان در مقاطع مختلف زمانی، به برنامه‌های هیأت ۱۴۳
- ۳- آسیب‌ها در هنگام شروع برنامه‌ها (پیشنهادات لازم در متن) ۱۴۴
- آسیب‌ها در بهره‌مندی از علما و روحانیون و یا راهبران دینی ۱۴۶

- ۱- عدم نظارت از سوی روحانیت..... ۱۴۶.
- ۲- مرید و مرادگرایی و آفات حاصله از آن: (پیشنهادات لازم در متن)..... ۱۴۷.
- ۳- عدم تغییر سبک‌های تبلیغی راهبران دینی در عصر حاضر..... ۱۴۸.
- ۴- عدم توجه بیشتر به فعالیت‌ها و تفکر انقلابی و اراده مجاهدانه (تلاشگرانه) برای احیاء امر دینی..... ۱۴۹.
- ۵- عدم توجه و ودقت لازم در نقل اخبار..... ۱۵۱.
- ۶- توجه به مخاطبان مجالس و بیان مطالب مرتبط و هم سنخ..... ۱۵۱.
- ۷- فراموش کردن فریضه امر به معروف و نهی از منکر و بدعت ستیزی در زمان مناسب..... ۱۵۳.
- ۸- عدم اهتمام بیشتر به آیات و روایات در مواعظ..... ۱۵۳.
- ۹- عدم توجه به موازنه بین انذار و تبشیر در مواعظ و نصایح..... ۱۵۴.
- آسیب‌های اثر گذار فرعی راهبران دینی در هیأت..... ۱۵۴.
- ۱- واعظ غیر مُتَعَطِّع بودن..... ۱۵۴.
- ۲- قرارداد دادن وعظ به عنوان پیشه..... ۱۵۵.
- آسیب‌ها در مداحی و فنون تخصصی مرتبط با آن (با محوریت راهبری دینی جوان)..... ۱۵۵.
- ۱- اشعار غیر معمول یا غیر مستند و یا با مضمون‌های منحرف کننده..... ۱۵۵.
- ۲- استفاده از آلات موسیقی بدون تأنی در وجوه شرعی..... ۱۵۶.
- ۳- خواندن مرثی و مدایح با وزن و آهنگ‌های غنا بدون توجه به حدود شرعی تعیین شده از سوی فقهای عظام..... ۱۵۷.
- ۴- اهمیت بیشتر به محتوی نسبت به صوت و لحن..... ۱۵۹.
- ۵- اصل قرار ندادن واقعیات در نقل احادیث و حوادث و اصل قراردادن پیرایه‌ها: (پیشنهادات لازم در متن)..... ۱۵۹.
- ۷- غلو در مدایح و مرثی: (پیشنهادات لازم در متن)..... ۱۶۰.
- ۸- ایجاد غرور در شفاعت: (پیشنهادات لازم در متن)..... ۱۶۱.
- ۹- عدم شناخت جایگاه خادمی و خدمت به آستان اهل بیت علیهم‌السلام و عنایت خاص حضرات معصوم علیهم‌السلام به ایشان..... ۱۶۱.
- ۱۰- اجتناب از قراردادن مداحی و خادمی به عنوان یک شغل و پیشه اصلی با تعیین اجرت برای مدح و خدمت..... ۱۶۳.
- آسیب‌ها در برنامه‌های اجرایی متفرقه و فرعی هیأت: (آسیب‌هایی که در هیأت وجود دارد)..... ۱۶۴.
- ۱- عدم توجه و احترام به پیش کسوتان و افراد سالخورده..... ۱۶۴.
- ۲- نصب پلاکاردها و بنر با مطالب و موضوعات غیر مستند و منحرف و صور مختلف و غیر حرفه‌ای..... ۱۶۵.
- ۳- رفتارها و حرکات موهم و موهن بدون در نظر گرفتن اهداف و مصالح عالیه اسلام..... ۱۶۵.
- ۴- رقابت‌های ناسالم و از روی غرض بین هیأت و عوامل اجرایی..... ۱۶۷.

- ۵- قرار گرفتن هیأت در خدمت تمایلات سیاسی شخصی و گروهی ۱۶۷
- ۶- اهتمام بیشتر به مادیات و دوری از اخلاص و رضای الهی در مجموعه برنامه های هیأت و قرار ندادن اخلاص جزء اصول اساسی برنامه ها ۱۶۸
- ۷- نبود ساختار تشکیلاتی و ساده برای مدیریت واحد در هیأت ۱۶۸
- ۸- کم توجهی به انجام واجبات و فرائض اثرگذار در راهبری دینی ۱۶۹
- ۹- جای خالی کمک های مادی و معنوی به جوانان در راستای تسهیل امور مربوط به این قشر ۱۷۰
- آسیب های محتمل و پیش بینی شده برای هیأت ۱۷۱
- ۱- جدایی عملی مساجد و هیأت ۱۷۱
- ۲- تأمین بودجه یا درآمد هیأت به وسیله ادارات و وابستگی به مراکز مختلف: «پیشنهادات لازم در متن» ۱۷۲
- ۳- ورود مداحان بدون علم و دنیا زده به جرگه مداحان و ذاکران و خطر تحریف: «پیشنهادات لازم در متن» ۱۷۴
- ۴- ایجاد تفرقه میان برادران مسلمان اعم از شیعی و یا مذاهب دیگر: «پیشنهادات لازم در متن» ۱۷۴
- ۵- ضعف و نبود سیستم پالایش مخاطبین و ارزیابی و نظارت در هیأت ۱۷۵
- ۶- ورود نهادهای فرهنگی دشمن برای ایجاد استحاله فرهنگی در هیأت مذهبی ۱۷۵
- نکات پایانی ۱۷۷
- فصل ششم نتیجه گیری ۱۷۸**
- نتیجه گیری ۱۷۹
- ارائه پیشنهادات تکمیلی ۱۸۰
- فهرست منابع و مآخذ ۱۸۲
- فهرست کتب ۱۸۳
- فهرست مقالات و مجلات ۱۸۶
- فهرست پایگاه های اینترنتی ۱۸۷
- پایان نامه های مرتبط ۱۸۷
- لیست اساتید مصاحبه شونده ۱۸۸
- نمونه سوالات باز از اساتید و صاحب نظران در شناخت هیأت و ساختارها و کارکردها و آسیب ها ۱۸۹
- نمونه نظرسنجی از مخاطبین هیأت مورد مطالعه ۱۹۰

چکیده:

در عصر حاضر، هیأت مذهبی به عنوان یکی از اثرگذارترین نهادهای اجتماعی - مذهبی، در میان شیعیان، نقش آفرینی‌های بزرگی را در هدایت و تربیت نسل جوان داشته است. از این رو در این پایان‌نامه ضمن ارائه تعریفی از هیأت مذهبی، به بررسی لایه‌های ماهیتی و کلی و جمع‌آوری اطلاعاتی از عملکرد این نهادها در میان جامعه نموده است؛ تا با تحلیل صحیح از نقاط قوت و ضعف این مجموعه‌ها، بهترین راهکارها و پیشنهادات را در جهت پیشگیری و یا اصلاح درونی این گونه هیأت برای هدایت و راهبری جوانان ارائه نماید.

در این تحقیق با هدف قراردادن ۴ هیأت از هیأت نمونه کشوری در استان‌های مختلف، جامعه آماری خود را در پنج حوزه مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد که عبارت‌اند از: ۱- شناخت ماهیتی و مفهومی هیأت ۲- شناخت کارکردها و ساختارهای موجود (قدیم و جدید) هیأت ۳- تأثیر و چگونگی نقش هیأت در فرهنگ و فکر نسل جوان و ظرفیت‌های این عرصه ۴- شناخت ظرفیت‌ها و بررسی تأثیرات هیأت مذهبی در اخلاق و رفتار جوان ۵- آسیب‌شناسی و تعیین راهکارهای مناسب برای رفع آن.

از جمله مهم‌ترین یافته‌های این پایان‌نامه، بیان تعریفی بدیع و تازه و ارائه جلوه‌ای نو از هیأت، متناسب با نیاز عصر حاضر در جامعه می‌باشد؛ ارائه این خط سیر جدید در تعریف سبب شده است تا تاریخی دیگر از شکل‌گیری هیأت متفاوت با آنچه که از این مجموعه‌ها تا به حال توسط محققین دریافت و ارائه شده است؛ به دست آید. تبیین کارکردها، ساختارهای ناشناخته (در نزد محققین) و پنهان هیأت مذهبی در عصر حاضر از دیگر یافته‌های بدیع در این رساله می‌باشد. ضمن این‌که، تطبیق برنامه‌های اجرایی هیأت و شناخت ابزارهای لازم برای تربیت جوان در عرصه‌های مختلف فکری، فرهنگی، اخلاقی و رفتاری از جمله این یافته‌ها می‌باشد. در پایان نظرسنجی‌ها و مشاهدات نگارنده این رساله، تأثیر برنامه‌های اجرایی و ساختار هیأت را بررسی نموده و آمارهای جدیدی در تجزیه و تحلیل عملکردهای مختلف این نهاد ارائه نموده است.

بخش

اول

مقدمه:

حمد و سپاس خدایی را که نعمت‌های بی‌کرانش را بر ما عطا فرمود و توفیقاتش را از ما دریغ نداشت و ما را از موهبت‌های عظیمش بهره‌مند ساخت و سلام و صلوات بر پیامبران بزرگ الهی، به ویژه رسول مکرم اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و درود ابدی بر آل طاهرینش صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

همان‌گونه که جوانی دوره‌ای است؛ آکنده از شکوفایی‌ها و بالندگی‌ها، پیشرفت‌ها و پس‌رفت‌ها، تغییرهای سریع و ماندگار، که همه این تحولات شاکله یک انسان را در مسیر زندگی مشخص می‌نماید. با وجود چنین تغییرات سریع در این دوره، کوچکترین غفلت و بی‌توجهی به این رده سنی، آسیب‌های جبران‌ناپذیری به تربیت دینی جوان وارد می‌سازد و عدم توجه به این مقوله در بردارنده بحران و بروز تبعات تلخ و پردامنه و چشمگیری خواهد بود؛ تردیدی نیست که جهت دادن نسل جوان به مسیری صحیح، که سعادتش را تأمین نماید؛ امری ضروری است چرا که سلامت و سعادت جامعه اسلامی و شیعی در گرو اصلاح جوانان آن جامعه و تبیین مسیر صحیح برای ایشان است. با وجود اهمیت تربیت دینی در دوره جوانی، نویسنده رساله علمی حاضر را بر آن داشت؛ تا با نگاهی به ظرفیت‌های هیأت مذهبی، به عنوان یکی از مهم‌ترین مرکز تجمع شیعیان و مرکز آموزه‌های مذهبی، راهبری دینی جوان در هیأت را بررسی نموده و طرح موضوع «نقش هیأت مذهبی در راهبری دینی جوان» را ارائه نماید.

در قسمت دیگری از این رساله علمی به بررسی وضعیت هیأت مذهبی پرداخته شده است؛ زیرا اجتماعات مذهبی با ساختاری ساده از دیرباز در عرصه راهبری دینی، به عنوان یکی از مجموعه نهادهای مؤثر در جوامع شیعی نقش بسزایی را ایفا نموده است؛ اما با وجود اعتراف به اهمیت این جایگاه از سوی بزرگان دینی و اجتماعی، هنوز در طی سال‌های متمادی، اقدام مؤثری در بهینه‌سازی و ارتقاء کیفی این مجموعه‌های عظیم مذهبی صورت نگرفته است.

در طول سالیان متمادی به خاطر غفلت از ارزش‌های حقیقی این مجموعه‌ها، به مرور نگاه به هیأت، نگاهی تفریح گونه مذهبی شده است و در بیشتر جلسات برگزار شده در سراسر کشور، اثرات مورد انتظار و مطابق با اهداف عالی تشکیل این جلسات دیده نمی‌شود.

این پژوهش سعی نموده است؛ ضمن تحقیق در نقش راهبری دینی جوان بواسطه هیأت، نقائص آن را مورد کنکاش قرار دهد. در این تحقیق ضمن بررسی کلیات و جزئیات دخیل در مجموعه‌های مذهبی، ضمن تحلیل اثرات راهبری موجود، به بازنگری در آنها پرداخته و با ارائه راهکارهای مناسب و قابل اجرا، درصدد بهینه‌سازی ساختار هیأت در ابعاد مختلف برآمده است؛ تا این مجموعه‌ها، با بکارگیری راهکارهای مناسب

پیشنهادی، بعد از اصلاح ساختار مدیریت هیأت در تربیت دینی جوانان، بهره‌وری مفید و مؤثر در تربیت و هدایت دینی جوانان مخاطب در هیأت و نیز جذب و آموزش جوانان در محدوده‌های تحت پوشش هیأت را در دستور کار خود قرار دهند.

تاکنون جز در برخی موارد بسترسازی برای هیأت در راستای تربیت دینی دیده نشده است. و این امر به خاطر غفلت و کم توجهی متولیان این امر می‌باشد.

امیدوارم با این اثر علمی در حد توان، بتوانم ضمن جبران قسمت کوچکی از این نقصان در مجموعه‌های مذهبی، خدمتی ماندگار در این عرصه نموده و با ارائه شیوه‌های تبلیغ معارف دینی در عرصه هیأت مذهبی ذره‌ای از دین خود را نسبت به معارف الهی ادا نمایم.

بیان مسأله:

این پژوهش در نظر دارد تا ضمن بررسی ماهیت هیأت مذهبی، به تحلیل و چگونگی بهره‌برداری مناسب از این مجموعه‌ها، در تعالی و رشد جوانان از حیث فکری و فرهنگی، اخلاقی و رفتاری بپردازد و در مسیر این بررسی‌ها، آسیب‌های موجود و احتمالی را مشاهده و رصد نموده و راهکارهای پیشنهادی لازم در راستای خروج و پیشگیری از این آسیب‌ها را بیان نماید.

بیان اهمیت و جایگاه موضوع:

شکی نیست که هیأت مذهبی یکی از مراکز با اهمیت در تربیت دینی جوانان است و با وجود نیازهای موجود در عصر جدید این اهمیت دوچندان شده است. لیکن این ظرفیت عظیم هنوز نتوانسته است بعد از سال‌های متمادی جایگاه اصلی و واقعی خود را در راستای تربیت دینی ایفا نماید. از طرفی اهمیت این موضوع هم از سوی متولیان امر و محققان ارجمند مغفول مانده است. نویسنده این تحقیق سعی نموده است تا در این پژوهش، بعد از شناخت و معرفی چند نمونه از اجتماعات مذهبی به عنوان الگو، آن‌ها را مورد تحلیل و بررسی قرار داده و بهترین الگوها را در راستای ایجاد جذابیت ظاهری و باطنی و انگیزه مضاعف به جوانان در راهبری دینی و در قالب این اجتماعات ارائه نماید. تا ضمن سوق دادن این اجتماعات در بهینه‌سازی ظرفیت‌های راهبری، جبهه‌ای مستحکم برای جوانان در هرمنطقه‌ای از کشور در مقابل عقاید ضالّه و فرهنگ‌های غیر دینی ایجاد نماید.

اهداف و فواید تحقیق:

هدف از این تحقیق، شناخت ظرفیت‌ها و کارکردهای موجود از هیأت در تبلیغ و ترویج پیام‌های دینی است تا ضمن بررسی بیشتر در این مقوله به آسیب‌شناسی و استخراج الگوهای سازنده پرداخته و با ارائه

راهکارهای مناسب و ممکن، بازدهی این اجتماعات دینی را در سطح جامعه خصوصاً در میان اقشار جوان تقویت نماییم.

سئوالات اصلی و فرعی

سؤال اصلی: هیأت مذهبی، در راهبری دینی جوان چه نقشی دارند؟

سئوالات فرعی:

الف) هیأت مذهبی، دارای چه مختصاتی می‌باشند؟

ب) کلیات راهبری دینی جوان از حیث اخلاقی و رفتاری و نقش هیأت مذهبی در این زمینه چیست؟

ج) نقش هیأت مذهبی در راهبری فکری و فرهنگی جوان چیست؟

د) نقاط ضعف و قوت مدیریت هیأت مذهبی موجود، در راستای هدایت نسل جوان چیست؟

سوالات فرعی‌تر:

الف) ضرورت‌های اجتماعی شکل‌گیری هیأت کدام‌اند؟

ب) شناخت جوان و تأثیر آن بر اجرای کارآمد الگوهای راهبری دینی چگونه است؟

ج) چه پیشنهاداتی می‌تواند به عنوان الگوهای راهبری دینی جوان در هیأت مذهبی مدنظر قرار گیرد؟

د) ایده‌های قدیم و جدید در راهبری فکری و فرهنگی و یا اخلاقی و رفتاری برای جوانان چیست؟

ه) پتانسیل هیأت را در اجرای طرح‌های راهبری دینی چگونه می‌بینید؟

بیان پیشینه تحقیق:

نقش هیأت مذهبی در راهبری دینی جامعه سبب شده است تا سازمان‌ها و گروه‌های بسیاری، اعم از دولتی و غیر دولتی در قالب‌های مختلف، در جهت تألیف و تدوین آثار مرتبط با موضوع هیأت اقدام نمایند. اما این تحقیق با موضوع مذکور تقریباً منحصر به فرد بوده است و مرتبط‌ترین تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته و نزدیک به این موضوع از قرار زیر می‌باشد:

الف) در حوزه کتب:

۱- کتاب هیأت: تألیف جمعی از نویسندگان که در واقع مجموعه‌ای از سخنان رهبری معظم انقلاب و امام خمینی (ره) و تقریباً شامل تمام روایاتی است که در زمینه‌ی عزاداری بیان شده است. ناشر: دفتر نشر معارف/ گردآوری و تنظیم/ توسط واحد پژوهش دفتر فرهنگی فخر الائمه/ شابک: ل- ۱۴۰-۵۳۱-۹۶۴-۹۷۸/ سال چاپ/ تیر ۱۳۸۷.

- ۲- کتاب عزادار حقیقی / نویسنده / محمد شجاعی ناشر / نشر محیی / سال چاپ ۱۳۸۸ / شابک ۹۶۴-۹۲۵۶۹-۹-۸.
- ۳- آسیب‌شناسی عزاداری / نویسنده: ابراهیم ابراهیمی ناشر / شرکت انتشارات علمی و فرهنگی سال چاپ / ۱۳۸۵ / شابک / ۸-۷۹۶-۴۴۵-۹۶۴-۹۷۸.
- ۴- رسانه شیعه / نویسنده محسن حسام مظاهری / ناشر / شرکت چاپ و نشر بین‌الملل / سال چاپ / ۱۳۸۷ / تهران شابک / ۱-۲۸۵-۳۰۴-۹۶۴-۹۷۸.
- ۵- سازمان‌های مردم‌نهاد / نویسنده: مه‌ری سادات موسوی / ناشر: انتشارات پژوهشکده باقرالعلوم سال چاپ ۱۳۹۱ / تهران شابک: ۱-۴۸۰-۳۰۴-۹۶۴-۹۷۸
 ب) در حوزه پایان‌نامه:
 الف) آسیب‌شناسی عزاداری امام حسین (دانشجو: اصغر کمالی) استاد راهنما: ناصر رفیعی محمدی تاریخ دفاع ۱۳۸۶ در مقطع کارشناسی ارشد دانشکده اصول‌الدین)
 ب) نقش مساجد ایران پس از انقلاب اسلامی در گسترش فرهنگ دینی و انقلابی (چالش‌ها، چاره‌ها) دانشجو: آذر انجم شجاع استاد راهنما: حسین بستان تاریخ دفاع: سال ۱۳۸۷ در مقطع سطح ۳ مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران
 ج) در حوزه مقاله:
 ۱- مدیریت در تشکل‌های دینی (هویت هیئت ۴) / نویسنده: خسرو کی منش / منش / منبع: نشریه خیمه / کد مطلب ۶۶۳۰.
 ۲- هویت و کارکرد هیأت مذهبی (هویت هیئت ۵) / نویسنده مجید رزازی / منش / منبع: نشریه خیمه / کد مطلب ۶۷۵۰.
 ۳- باورپذیری دینی در نوجوانان نویسنده: (محمد مهدی همایی سرشت) / منش / منبع: نشریه خیمه / کد مطلب: ۱۶۷۳۳
 ۴- تاریخ عزاداری و عزای تاریخی / نویسنده (علی آقاجانی) / منش / نشریه پگاه حوزه ۲۸ آذر ۱۳۸۸ / شماره ۲۶۹
 ۵- روان‌شناسی عزاداری / نویسنده (محمد کاویانی) / منش / نشریه خیمه / مرداد ۱۳۸۲ / شماره ۵
 ۶- تحلیلی جامعه‌شناختی از سنت عزاداری امام حسین علیه السلام / نویسنده (اکبر میرسپاه) / منش / فصلنامه معرفت شماره ۲۰.

- ۷- فرهنگ عزاداری در سیره پیشوایان/ نویسنده (محمد محمدی اشتهاردی)/ منبع: نشریه پاسدار اسلام/ اسفند ۸۳ و فروردین ۸۴/ شماره ۲۷۹ و ۲۸۰
- ۸- سیر تاریخی عزاداری/ نویسنده: محب نجفی/ منبع نشریه کوثر اردیبهشت ۱۳۷۷/ شماره ۱۴.
- ۹- نگاهی به پیشینه عزاداری در اسلام (قبل از صفویه) نویسنده/ اصغر فروغی/ منبع: فصلنامه مشکوه، شماره ۸۴ و ۸۵/ فروغی، اصغر

نقاط اشتراک و افتراق این تحقیق با دیگر تحقیقات مشابه

در وصف نقاط اشتراک این پژوهش با دیگر پژوهش‌ها فقط می‌توان به این نکته اشاره داشت که هر تحقیق تنها قسمتی از موضوعات مورد نظر این پژوهش را مورد بررسی قرار داده است و در همان موضوعات نگاهی متفاوت از نظر نویسنده این رساله را در برداشته است به صورت مثال برخی از پژوهش‌های مذکور صرفاً به بررسی تاریخ و مفاهیم هیأت و برخی صرفاً به کارکردهای فرهنگی در مجموعه‌های مذهبی پرداخته‌اند. اما این تحقیق اقدامی تازه و در نوع خود کامل برای شناخت مفهومی و ماهیتی از کارکردها و ساختارهای هیأت است و درعین پرداختن به ماهیت‌های مختلف و شکل یافته هیأت مذهبی اقدام به طرح و ارائه راهکارها و آسیب‌شناسی این مجموعه‌ها در راستای رشد و تعالی دینی جوانان پرداخته است که از این نظر این رساله بی‌نظیر بوده و تا به حال در هیچ مجموعه‌ای از دانشگاه‌ها و حوزه‌های سراسر کشور - براساس تحقیقات نگارنده - به آن پرداخته نشده است. به صورت مثال هیچ طرح تحقیقی تا به حال به تفصیل این رساله در کارکردهای مجموعه‌های مذهبی تحقیق ننموده است و یا درصدد پرداختن و بررسی عوامل موثر در هیأت مذهبی مربوط به حوزه راهبری جوان و نسبت موجود میان این دو (جوان و هیأت) نبوده است.

توضیح روش تحقیق:

این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و به روش پیمایشی است. توصیفی از این حیث که می‌تواند به شناخت بیشتر شرایط موجود و یاری دادن به فرآیند تصمیم‌گیری‌ها کمک نماید.

زمینه‌یابی (پیمایشی)^۱:

با این روش به بررسی ماهیت و شرایط موجود هیأت در راهبری دینی جوان پرداخته شده است.

۱. پیمایش، مجموعه‌ای از روش‌های منظم و استاندارد است که برای جمع‌آوری اطلاعات درباره افراد، خانواده‌ها و یا مجموعه‌های بزرگتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و همچنین روشی برای بدست آوردن اطلاعاتی درباره‌ی دیدگاهها، باورها، نظرات، رفتارها یا مشخصات گروهی از اعضای یک جامعه آماری از راه انجام تحقیق است.

در این مرحله دو نوع پرسشنامه تهیه شده است؛ یکی از این پرسشنامه‌ها مربوط به صاحب‌نظران عرصه راهبری دینی خصوصاً در حوزه هیأت مذهبی و اساتید محقق در عرصه جامعه‌شناسی است که اسامی آن‌ها در میان پرسش‌شوندگان ذکر خواهد شد. پرسش‌های مذکور، در دو بخش که یکی شناخت هیأت‌الگو در راهبری دینی، و دیگری ماهیت هیأت و شرایط موجود آن، کارکردهای کامل و ممکن در این اجتماعات را مورد واکاوی و بررسی قرار داده است. این پرسش‌ها توسط شخص نگارنده از ۵ نفر از اساتید مرتبط با حوزه جامعه‌شناسی و روانشناسی و محقق در این موضوع و ۵ نفر از فضلا و روحانیون فعال در عرصه ترویج پیام‌های دینی در این اجتماعات به صورت مصاحبه و با سوالات باز انجام شده است.

پرسشنامه دیگری جهت بررسی و تحلیل عملکردهای هیأت‌مورد مطالعه و نتیجه‌گیری از کارکردهای هیأت در مسیر راهبری دینی و سنجش میزان اثر بخشی دینی در میان مخاطبین جوان در میان هیأت هدف بوده است؛ که این پرسشنامه به میزان یک دهم تعداد در هیأت بزرگ و یک هزارم تعداد شرکت‌کننده و مخاطبین در کلان هیأت‌ها برگه توزیع شده که ۴۰ درصد آن در میان بانوان در رده‌های سنی ۱۸ تا ۴۰ سال و ۶۰ درصد از این نظرسنجی را آقایان، در رده‌های سنی مختلف که عمده آن را سنین ۱۴ تا ۴۵ سال تشکیل داده‌اند. در این بین ۳۰ درصد از افراد به انتخاب هر هیأت بوده است، و ۵۰ درصد از مجموع پرسش‌شوندگان در مقطع کارشناسی به بالا بوده‌اند و زمان این نظرسنجی در شرایطی انجام گردیده که هیأت از بهترین برنامه‌ها و پتانسیل‌ها بهره می‌برند تا جای ایراد نباشد که در زمان نظرسنجی، هیأت مذکور دارای شرایط ایده‌آل نبوده است.

جامعه و نمونه آماری:

برای انتخاب جامعه آماری خود اوصاف و ویژگی‌هایی را در مصاحبه با افراد صاحب نظریه عنوان مبنای انتخاب و ملاک هیأت هدف قرار داده‌ایم؛

ملاک انتخاب افراد برای مصاحبه به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- افراد مذکور سابقه حضور بلند مدت در میان هیأت مختلف را در سراسر کشور داشته باشند.
- ۲- در زمینه‌های تربیتی جوان، دارای فعالیت‌های تربیتی به صورت تحقیقاتی و یا تبلیغی باشند.
- ۳- دارای پشتوانه علمی در یکی از مراکز حوزوی و یا دانشگاهی (کارشناسی و بالاتر) باشند.
- ۴- در تمامی گزینه‌های قبل نظریات کسانی که دارای سوابق تحقیقی و تألیفی در حوزه هیأت بوده است بیشتر ملاک عمل قرار گرفته است.

بعد از انجام مصاحبه با افراد مذکور در رابطه با نوع انتخاب هیأت هدف ویژگی‌های ذیل به عنوان ملاک برای انتخاب هیأت‌ها در جامعه آماری قرار گرفت:

۱- هیأت هدف دارای تشکیلات منسجم و منظم (هیأت فعال و مستمر) باشد.

۲- این هیأت دارای مخاطبین بسیار و در زمره هیأت بزرگ و یا کلان هیأت‌ها باشند.

۳- به تایید ۵ نفر از روحانیون و فضلا و اساتید جامعه‌شناس - که سابقه تربیت دینی و تحقیق علمی در این مجموعه‌ها را برعهده دارند - برسد.

۴- الگوی هیأت دیگر در سراسر کشور و حتی در عرصه بین‌المللی باشد.

۵- دارای شاکله جمعیتی غالباً جوان به نسبت کل مخاطبین باشد.

۶- این هیأت از چند شهر متفاوت انتخاب گردند.

در مرحله آغازین تحقیق در این قسمت با ۱۰ نفر از صاحب‌نظران (حوزوی و دانشگاهی)^۱ و مسئولین سازمان تبلیغات اسلامی مصاحبه به عمل آمد و با تعیین ملاک‌های فوق، جامعه آماری جهت تحقیق انتخاب گردید. در نتیجه شهرهای قم تهران و شیراز به دلیل دارا بودن کلان هیأت‌های مورد نظر و تأمین هدف این تحقیق در انتخاب جامعه آماری در چند شهر متفاوت در فهرست جامعه آماری تحقیق قرار گرفت و علت این انتخاب با توجه به محدودیت‌های طرح و نیاز به انتخاب نمونه و نبود شرایط پنج‌گانه برای هیأت دیگر در شهرهای بزرگ بوده است. در آخر ۲۰ هیأت در لیست ابتدایی قرار گرفته و در نهایت سه هیأت که در تعیین ملاک‌های مدنظر پنج‌گانه، قابلیت‌ها و ظرفیت‌های بهتری را داشته‌اند به عنوان نمونه آماری در لیست نهایی و یک هیأت هم با انتخاب نویسنده این پژوهش به عنوان نمونه از شهر تهران برگزیده شده است.^۲ نسخه‌ای از این پرسشنامه در انتهای رساله آورده شده است.

هیأت مذکور در جامعه آماری شامل: ۱- هیأت حسین جان تهران ۲- هیأت رهپویان وصال شیراز ۳-

هیأت طفلان زینب علیها السلام تهران ۴- هیأت محبین اهل بیت علیهم السلام قم می‌باشد.

همایشی قبل از ایام محرم الحرام سال ۱۴۳۵ هجری قمری مصادف با آبان ماه سال ۱۳۹۲ هجری شمسی و در دهه آخر ماه ذی‌الحجه در مسجد ارک تهران برگزار شد. این همایش هر ساله با همّت موسسه فرهنگی مذهبی قدیم الاحسان در این ایام برگزار می‌گردد و در آن حدود ۱۲۰۰ نفر از مسئولین هیأت از نقاط مختلف کشور شامل مسئول و یا تعدادی از هیأت‌امناء هیأت مذهبی موثر در کشور جهت هماهنگی برای برگزاری هرچه با شکوه‌تر ایام محرم از سراسر کشور دعوت می‌گردد. نگارنده جهت شناخت و تحقیق بیشتر از ساختار و

۱. اسامی افراد مصاحبه شده در پایان رساله ذکر شده است.

۲. گرچه این هیأت مانند نمونه‌های دیگر جامعه آماری مورد توصیه افراد مصاحبه شونده نبوده است؛ لیکن به دلیل دارا بودن شرایط مذکور پنج‌گانه و ارتباط عمیق نگارنده این پژوهش با این هیأت و در نتیجه تسهیل امور تحقیقی و کفایت سه هیأت دیگر برای تحقیق، این هیأت به عنوان تکمیل و تثبیت و بالا بردن دقت در نظریات و تحقیقات به لیست نهایی اضافه گردیده است.

کارکرد هیأت موجود در کشور اقدام به توزیع پرسشنامه با سوالاتی از ویژگی‌های هر هیأت در این همایش ملی نموده است. این پرسشنامه‌ها به صورتی توزیع گردید که هر پرسش شونده پاسخگوی ویژگی‌های یک هیأت باشد. در مجموع این همایش حدود ۸۰۰ شرکت‌کننده داشته که با ساماندهی در حد توان تنها موفق به توزیع حدود ۵۰۰ پرسشنامه شده و مخاطبین تنها به ۲۰۲ عدد از این برگه‌ها پاسخ‌های لازم و قابل استفاده را داده‌اند؛ فصل دوم این نوشتار به بررسی نتایج آن پرداخته شده است و نسخه‌ای از این پرسشنامه در انتهای این رساله قرار داده شده است.^۱

محدودیت‌های تحقیق:

از آنجا که موضوع این رساله موضوعی بدیع و جدید در رساله‌های علمی اعم از حوزه علمیه و حتی در دانشگاه‌ها بوده است هیچ اسناد نوشتاری علمی قابل ملاحظه‌ای در گردآوری اطلاعات وجود نداشت که بتواند در انتخاب فصول و تشریح تحقیق کمک نماید و دلالت بسیاری از مقالات و کتب و پایان‌نامه‌ها به صورت ضعیف و تضمینی بوده است. و همچنین در حوزه تحقیقات میدانی افراد مصاحبه شونده و صاحب‌نظران علی‌رغم سوابق بسیار در حوزه هیأت یا تربیت دینی و جامعه‌شناسی باز هم نمی‌توانستند نظریات جامع یا شناختی کامل را در موضوعات ارائه شده بیان نمایند؛ به عنوان مصداق می‌توان از اساتیدی نام برد که در حوزه جامعه‌شناسی متبحر بوده‌اند؛ اما ارتباط عمیق با هیأت نداشته‌اند و در مواردی این ارتباط فقط در حد مطالعات کتابخان‌های بوده است و یا از فضلاء حوزه که سالها ارتباط عمیق با هیأت داشته‌اند اما از نگاه جامعه‌شناختی دقیق به این مجموعه‌ها محروم بوده‌اند. به همین جهت جمع‌آوری و تألیف این مجموعه پژوهشی ضمن صعوبت در تدوین، زمان بسیاری برای تحقیق صرف نموده است که شاید از چشم خواننده این تحقیق پنهان مانده و با مقایسه با پژوهش‌های علمی دیگر از دشواری آن بی‌خبر باشد. ضمناً تمامی موارد مذکور غیر از تحقیقات میدانی از مخاطبین هیأت بوده است که بعضاً به سختی حاضر به پاسخگویی به پرسشنامه‌ها بوده‌اند و در این مورد دارای مشکلات بسیار بوده‌ایم.

در اینجا لازم است در رابطه با این پایان‌نامه چند نکته یادآوری شود:

مجموعه حاضر مشتمل بر پنج فصل است؛

در فصل اول: از مباحث کلی و مفاهیم مورد نظر این موضوع بحث شده است که شامل موارد همچون هیأت و جوان و راهبری (هدایت) و نیز مباحث مرتبط با این موضوع می‌باشد که این بخش با تحقیق کتابخان‌های و اسناد نوشتاری و مدارک انجام گردیده است.

۱. این پرسشنامه توسط موسسه فرهنگی و مذهبی قدیم‌الاحسان توزیع و نتایج آن توسط محقق این رساله اخراج و استفاده گردیده است.

در فصل دوم: بحث از ساختار و کارکردهای موجود و احتمالی و یا پیشنهادی هیأت است که براساس مطالعه در حوزه هیأت و مصاحبه با اساتید مرتبط با این حوزه و تحلیل و تحقیق میدانی و کتابخان‌های پژوهشگر، کارکردها تبیین و تشریح شده است و در ابتدای این فصل هیأت چهارگان‌های را که مطابق اهداف اصلی نویسنده دارای بازدهی مناسبی در راهبری دینی بوده و مورد تایید کارشناسان مذکور قرار گرفته‌اند را ملاک ارزیابی و گزارش قرار داده و با تهیه پرسشنامه‌ای به صورت بسته و باز اقدام به مطالعه و بررسی کارکرد هیأت هدف نموده است.

محور سؤالات مصاحبه از اساتید دانشگاهی و حوزوی در فصل دوم - که در قسمت کارکردها و ساختارها ملاک عمل قرار گرفته است - شامل:

۱- محورهای موجود و احتمالی و پیشنهادی شکل‌گیری هیأت مذهبی در کشور چیست؟ زیرمجموعه سؤالات فرعی (الف)

۲- کارکردهای هیأت مذهبی در هر حوزه اعم از اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، دینی، آموزشی و پژوهشی را بیان فرمایید؟ فرعی (الف) و فرعی تر (ج، ه)

۳- مصادیق خارجی برای کارکردهای اعلامی از سوی شما در هیأت را نام ببرید؟ فرعی (الف) و فرعی تر (ج، ه)

فصل سوم: در این بخش با مدنظر قراردادن کارکردهای فرهنگی و فکری موجود راهکارهای، ممکن و پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفته و با مطالعه پیرامون ابزارهای مناسب در حوزه پرورش فکر و فرهنگ جوان از طریق هیأت مذهبی به بررسی ظرفیت‌ها و ایده‌های موجود و پیشنهادی و بازدهی بیشتر آن پرداخته شده است.

فصل چهارم: در این فصل ضمن شناخت نسبت به کارکردهای اعلامی اجتماعات مذهبی در حوزه تربیتی (اخلاقی و رفتاری) به بررسی و تحلیل ظرفیت‌ها و ایده‌های ممکن و موجود و پیشنهادی در این مجموعه‌ها پرداخته شده است.

فصل پنجم: در این فصل با توجه به مشاهدات نویسنده اعم از تجربیات قبل از تحریر این رساله و مشاهدات درحین بررسی هیأت مورد مطالعه و نظریات اساتید و صاحب‌نظران در هیأت مذهبی اقدام به آسیب‌شناسی هیأت در حوزه راهبری دینی پرداخته و سپس با تعیین سر فصل‌های برگرفته از تجربیات و مشاهدات و نظریات صاحب‌نظران و با مدنظر قراردادن تحقیقات میدانی و نظرسنجی از مخاطبین هیأت مذکور چهارگانه، جامعه آماری تهیه شده است و سپس سؤالاتی از این سرفصل‌ها و نتایج آن جهت اعلام نظر اساتید و صاحب‌نظران ارسال و در نتیجه به ارائه راهکارهای مناسب در ضمن مصاحبه دیگری انجام گردیده است و در

این فصل، پیشنهادات لازم و مدل مناسب برای رفع و بهبود این آسیب‌ها مبتنی بر نظریات اساتید و صاحب‌نظران و تجربه و بررسی‌های و مشاهدات نگارنده ارائه گردیده است.

روش گردآوری داده‌ها در این فصل:

در این پژوهش با استفاده از روش پرسشنامه و همچنین روش‌های مصاحبه، مشاهده و بررسی اسناد و مدارک پرسش‌هایی مطرح و داده‌های مورد نظر گردآوری شده است.

در این پژوهش تنظیم پرسشنامه در چند مرحله انجام گردیده است:

۱- هر دو پرسشنامه توسط محقق این تحقیق مستند و در راستا و زیر مجموعه سوالات اصلی و فرعی این رساله طراحی گردیده است.

۲- سوالات طرح شده را به اساتید (حوزوی و دانشگاهی) مرتبط با این حوزه ارائه نموده تا ضمن تعدیل و تحلیل نواقص و پیشنهادات و بازنگری، نظرات خود را در آن ارائه نمایند و در نهایت به تکمیل و رفع نواقص آن پرداخته شده است.

۳- در مجموع ۲۲ سوال قابل طرح در هر برگه نظرسنجی قرار داده شده که ۴ رتبه در هر سوال وجود دارد و ۲۲ سوال دیگر که به علت محدودیت‌های موجود، غیرقابل طرح برای هر هیأت بود؛ توسط مشاهدات نویسنده در ۴ رتبه اعمال نتیجه می‌شود و در مجموع هر هیأت با کسب حداکثر ۱۷۶ امتیاز در مجموع معدل از ۴۴ سوال می‌تواند به عنوان اثر بخش‌ترین هیأت در بررسی‌ها معرفی و مورد کنکاش قرار گیرد.

سوالات مصاحبه از اساتید برای فصل پنجم در رابطه با آسیب‌شناسی هیأت و پیشنهادات لازم و مدل مناسب:

۱- مهم‌ترین آسیب‌های موجود در برنامه‌های اجرایی برای هیأت مذهبی در مسیر راهبری دینی را چه می‌دانید؟ فرعی (د)

۲- مهم‌ترین آسیب‌های موجود در برنامه‌های متفرقه و موردی در هیأت در مسیر راهبری دینی چیست؟ فرعی (د)

۳- آسیب‌های محتمل و در حال وقوع برای هیأت در مسیر راهبری دینی چیست؟ فرعی (د)

۴- آسیب‌های شیوه‌های جذب جوان در هیأت در مسیر راهبری دینی را چه می‌دانید؟ پیشنهاد شما برای رفع آن چیست؟ فرعی (ب، ج، د)

۵- در مدت زمان حضور جوان در مجموعه‌های مذهبی چه آسیب‌هایی را محتمل و یا موجود می‌دانید؟ پیشنهاد شما برای رفع آن چیست؟ فرعی (ب، ج، د)

- ۶- آسیب‌های موجود در برنامه‌های اجرایی هیأت برای جوانان چیست؟ پیشنهاد شما برای رفع آن چیست؟ فرعی (ب، ج، د)
- ۷- نقش علما و روحانیون در هیأت در مسیر راهبری دینی دارای چه آسیب‌هایی است؟ پیشنهاد شما برای رفع آن چیست؟ فرعی (ب، ج، د)
- ۸- جامعه مداحان در هیأت مذهبی در مسیر راهبری دینی دچار چه آسیب‌هایی - اعم از محتمل و موجود- هستند؟ پیشنهاد شما برای رفع آن چیست؟ فرعی (ب، ج، د)
- نمونه سوالات پرسشنامه از مخاطبین هر هیأت در هر برگه به شرح ذیل می‌باشد:
- ۱- شما به عنوان یک مخاطب نام‌گذاری این هیأت را به چه میزان در جذب جوان مؤثر می‌دانید؟
 - ۲- نقش این هیأت در استحکام ارتباط جوانان با خانواده را چگونه می‌بینید؟
 - ۳- این هیأت چه مقدار جذابیت‌های لازم و مناسب با ایام جوانی را برای این رده سنی در این مجموعه ایجاد نموده است؟
 - ۴- تبلیغات محیطی هیأت و تناسب آن با روحیات جوان را چگونه می‌بینید؟
 - ۵- صلاحیت و احساس مسئولیت مسئولین و خادمین هیأت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 - ۶- مکان هیأت را برای برگزاری جلسات و برنامه‌های اجرایی کم‌ و کیفاً چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 - ۷- نحوه و میزان اطلاع‌رسانی برای برگزاری مراسمات و برنامه‌های اجرایی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 - ۸- زمان برگزاری مراسمات و برنامه‌های اجرایی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 - ۹- مدت زمان برگزاری مراسمات نسبت به بروز خستگی و عدم آن برای جوانان چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 - ۱۰- کیفیت ایجاد ارتباط اعضا و مسئولین این هیأت با جوانان تازه وارد چگونه است؟
 - ۱۱- تکریم مخاطبین جوان را در سراسر برنامه‌های اجرایی هیأت چگونه می‌بینید؟
 - ۱۲- برنامه‌ریزی دقیق در مجموعه هیأت برای جوانان و در نتیجه توجه این رده سنی در حین اجرای برنامه‌ها را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 - ۱۳- شیوه بهره‌برداری مفید از قرآن و ادعیه در حین شروع برنامه‌های هیأت در مسیر راهبری دینی جوان را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
 - ۱۴- حضور مستمر روحانیون را در مجموعه مذهبی خود چگونه ارزیابی می‌نمایید؟
 - ۱۵- سبک‌های تبلیغی و تربیتی روحانیون را با توجه به ابتکارات و نوآوری‌های موجود و تأثیرات آن بر جوانان چگونه ارزیابی می‌شود؟

- ۱۶- شما به عنوان یک مخاطب جوان اشعار و مدایح ارائه شده در هیأت را از حیث مفهوم و جذابیت چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۷- تکریم سالخوردگان و پیش کسوتان در این هیأت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۸- آیا وابستگی‌هایی سیاسی هیأت خود را مانع در هدایت دینی می‌دانید؟
- ۱۹- آیا وابستگی‌هایی اقتصادی هیأت خود را مانع در هدایت دینی می‌دانید؟
- ۲۰- رعایت و اداء فرائض اثرگذار از جمله نماز را در این هیأت چگونه می‌بینید؟
- ۲۱- ارتباط این هیأت و مساجد را چگونه می‌بینید؟
- ۲۲- به نظر شما این هیأت در مجموع در راهبری دینی جوانان چقدر موثر بوده است؟ در پایان اگر نظر خاص اعم از انتقاد و یا پیشنهادی در رابطه با این هیأت و یا هیأت در بهینه‌سازی راهبری دینی برای جوانان دارید مرقوم بفرمایید.

چهار سوال متفرقه جهت ارزیابی کلی هیأت و خارج از نظرسنجی

- ۱- این هیأت به چه میزان در انس شما با قرآن موثر بوده است؟
- ۲- این هیأت به چه میزان در کسب معارف اهل بیت علیهم‌السلام برای شما موثر بوده است؟
- ۳- این هیأت به چه میزان در اخلاقی شدن رفتارهای شما موثر بوده است؟
- ۴- آیا شما از شیوه‌های نوین مداحی در هیأت مذهبی و سبک‌های جدید موافقید؟
- سوالات غیرقابل طرح در نظرسنجی و ارزیابی توسط مشاهدات نویسنده^۱:
- ۱- این هیأت در کاهش برنامه‌ها و مسائل حاشیه‌ای در هیأت که مانع راهبری دینی جوان است چه میزان موفق بوده است؟
- ۲- این هیأت در جلوگیری از عدم تمرکز مخاطبین خود در حین اجرای برنامه‌ها به وسیله وسایل ارتباطی (اعم از موبایل و غیره) چه میزان موفق بوده است؟
- ۳- این هیأت در پیشگیری از مرید و مرادگرایی و آفات آن به چه میزان موفق بوده است؟

۱. از آنجایی که در مجموعه‌های هیأت مذهبی این نوع تحقیقات رواج نداشته و یا معمول نبوده است؛ در بیشتر هیأت مورد مطالعه در حین تحقیقات میدانی دچار مشکلاتی (از جمله این‌که نگاه‌های امنیتی به نتایج این تحقیقات داشته‌اند و یا تصور شده است درصدد تخریب هیأت مورد مطالعه که دارای حساسیت‌های کشوری است می‌باشیم و یا وابسته به عناصری ضدانقلاب هستیم که می‌خواهند نتایج این تحقیقات را جهت بدنامی هیأت مذهبی قرار دهد) برآن شدم تا تصمیم جدیدی اتخاذ نموده و قسمتی از سوالات را به صورت غیر قابل طرح و متکی بر تحقیقات میدانی غیرعلنی و مشاهدات شخصی قرار دهم.

- ۴- توجه به تحریک عزم انقلابی و اراده مجاهدانه توسط راهبران دینی در این هیأت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۵- دقت در نقل اخبار و احادیث توسط راهبران دینی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۶- مطالب ارائه شده در مجالس و برنامه‌های هیأت چه مقدار مرتبط و هم سنخ با مخاطبان بوده است؟
- ۷- توجه به فریضه امر به معروف و نهی از منکر در میان راهبران دینی این هیأت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۸- توجه به بهره‌برداری بیشتر از آیات و روایات در برنامه‌های راهبران دینی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۹- رعایت اصل بیان اشعار معمول و مستند و یا ممانعت از سرودن اشعار منحرف در این هیأت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۰- توجه این هیأت در استفاده از آلات موسیقی و تانی در وجوه شرعی آن را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۱- توجه این هیأت در مرثی و مدایح به اوزان و آهنگ‌های غنا و رعایت حدود شرعی آن را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۲- موفقیت این هیأت در توجه به محتوی بیشتر از صوت و لحن در مرثی و مدایح را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۳- توجه به اصول و واقعیات در وقایع تاریخی شیعه تا پیرایه‌ها و فروع در مدایح و مرثی در این هیأت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۴- پیشگیری از غلو در مداحی مرثی در این هیأت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۵- موفقیت این هیأت در بیان مسائل شفاعت برای جوانان به صورتی که باعث غرور نشود را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۶- نقش این هیأت در تکریم و شناخت جایگاه مداحان اهل بیت علیهم‌السلام به عنوان الگوی دینی در راهبری برای جوانان را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۷- دیدگاه این هیأت در عدم قرارداد این مداحی به عنوان یک شغل و پیشه را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۸- پیشگیری این هیأت در رعایت نصب پلاکاردها و تصاویر با موضوعات منحرف و غیر حرفه‌ای را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۱۹- این هیأت در رعایت مسائلی که با مصالح اسلام در تضاد است چقدر موفق بوده است؟
- ۲۰- رقابت‌های سالم در هیأت میان این هیأت با هیأت دیگر را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

۲۱- عدم وابستگی نامطلوب این هیأت به ادارات دولتی و خصوصی در تأمین بودجه و وابستگی‌های سیاسی نامطلوب به اشخاص و احزاب را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

۲۲- میزان موفقیت این هیأت در آموزش‌های تاریخی و دینی به مداحان و ذاکران جوان را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

فصل ششم: در این فصل بعد از گردآوری و جمع‌بندی نهایی تحقیقات در این رساله راهکارهای تکمیلی و مناسب برای نقش هیأت مذهبی در راهبری دینی جوان تشریح گردیده است.